

Періоди духовного розвитку дитини.

Наше дитинство і стосунки в сім'ї можуть бути як причиною серйозних проблем, так і основною опорою та джерелом ресурсів в дорослому житті. Ось чому так важливо знати особливості різних періодів духовного розвитку дитини, щоб попередити можливі помилки і виправити уже здійснені.

Розвиток дитини є не що інше, як постійний перехід від однієї вікової сходинки до іншої, пов'язаний із зміною в структурі особистості дитини.

Давайте розглянемо розвиток рослинного організму, припустимо, пшениці. Пшениця має певні фази розвитку. Причому, скільки б років не пройшло, зерно проходить одні і ті ж фази розвитку. Це природно і закономірно. Якщо розглянути тварину, припустимося собаку, то і вона проходить певні етапи становлення - фізіологічні, психологічні. Закладені в природу, вони забезпечують повноту підготовки зрілого собачого життя. Таким же чином і природа людини має внутрішню програму становлення. Без цієї програми підготовка до дорослого життя пішла б невірно.

Духовний розвиток і становлення людини також має свої закономірності. З точки зору християнсько-орієнтованої педагогіки і психології духовний розвиток є найбільш значущим. Моральне становлення дитини відбувається перш за все в сім'ї. Школа може стати в цій справі великою підмогою, але їй не під силу узяти на себе виховання у всій повноті.

Становлення дитини починається з моменту зачаття, практично вже з того часу дитина готується до дорослого життя.

Дитинство можна фундаментально розділити на два підцикли. Перший - від зачаття до 12 років. Другий - від 12 до 24 років. Цикл в 24 роки потім повторюється кілька разів до самої смерті людини. Ми зупинимося на першому 12-річному підциклі.

На дитину впливають насамперед, батьки – їхній духовний, душевний і фізичний рівень розвитку. Також впливають на майбутню, тільки-но зачату дитину, всі інші родичі. Так в цей перший період від зачаття до народження дитина внутрішнім, духовним зором запам'ятовує душевний стан матері, її ставлення до найближчих родичів – чоловіка, батьків, інших дітей, родичів. Дитина запам'ятовує стан душі матері. Буває так, що мама впадає в стан душевного дискомфорту, безсилля, відчаю, зривається в образи, роздратування, гнів. Цей стан запам'ятовує дитина. Після народження такі діти легко піддаються істеричі, злоби, у дитини немає душевних сил бути в гарному настрої. Як наслідок, у віці 19 років можуть бути психічні розлади, які іноді закінчуються спробою самогубства. Тож, слід запам'ятати, що дитина може зафіксувати повноту материнського спокою, душевну силу, або душевну убогість. Це і є той резерв душевних сил, які потім будуть підтримувати людину до самої смерті в діях правди, добра, в істинній любові до людей і до себе.

Другий період триває від народження до трьох років. Дитина душевним поглядом запам'ятовує зовнішній малюнок поведінки батьків і їх душевні стани, схоплює їхні способи спілкування, чоловічий і жіночий підхід у ставленні до світу. Це «фотографування» не усвідомлюється. Лише потім проявляється як спосіб діяльності у власному шлюбі.

Дитина в цьому віці запам'ятовує не стільки зовнішню поведінку, скільки внутрішній стан душі дорослих. Багато матерів помічають, що діти на одних дорослих реагують плачем, деколи, навіть перебуваючи в іншій кімнаті, заливаються плачем і не можуть заспокоїтися до тих пір, поки чужа людина не піде з будинку, до інших тягнуться, хоча і бачать їх вперше.

Особливо важливим в цей період є те, що дитина дуже гостро відчуває батьківську мудрість. Тому з батьком спілкується більш охоче, ніж з іншими членами родини. На жаль, в наші часи діти мають нагоду відображати чоловічий спосіб поведінки в дуже обмежених діях батька: в читанні газет, перегляді телепередач, стосунках з близькими. Нерідко поведінка батька укладається в дві дії: прийшов – пішов. Нічого дивного, якщо таким же батьком буде і цей хлопчик, коли виросте і створить сім'ю. Якщо це не взяти до уваги, то потім буде важко зрозуміти, що відбувається з сином, коли він, ставши батьком, провокує в своїй сім'ї сварки і чому він, все правильно усвідомлюючи розумом, не може справитися з собою.

Третій період – тілесний розвиток. Триває від 3 до 5 років. Запам'ятавши у попередньому періоді як потрібно спілкуватися з оточуючими, у цьому віці за допомогою активного спілкування дитина розуміє сенс життя дорослих. Недаремно, саме в цьому віці вони грають в дорослі ігри: доньки-матері, продавців-покупців, будівельників. Під час гри відбувається відображення сенсу дорослого життя. Діти грають в дорослих і відображають смисл дорослих вчинків, дорослих дій. На жаль, в дитячих

іграх все менше проявляються споконвічні смисли, а натомість за допомогою гри йде закріплення жорстокості, істеричності, імпульсивності. Якщо в цьому віці не будуть закріплені і опрацьовані смисли дорослих, то у 12-16 років діти не будуть здатні замислитись над сенсом життя. Це буде для них чимось надуманим і не цікавим.

Наступний період від 5 до 7 років – етап виховання духу, час слухняності. У даний період любов до дітей має виявлятися в суворості. Це створює межі належного, дозволеного і недозволеного, надає дітям почуття захищеності й любові. Діти усвідомлюють, відчують наявність цих рамок і своєю поведінкою ніби перевіряють їхню необхідність. Воля дитини також шукає межі дозволеного, і навчається вибору совісного, духовного через слухняність батькам. Слухняність буває праведною і неправедною. Якщо слухняність зі страху – це буває, коли строгість батьків супроводжується роздратуванням, гнівом, істерикою, або заради похвали, бажання щось мати – така слухняність є неправедною. Також нестримана похвала породжує слухняність із бажання догодити тому, хто хвалить. Праведна слухняність народжується із почуття любові до батьків. Люблю, тому і слухаюсь.

Значущим в цей період є формування трудової діяльності, здібності до праці. У тому випадку, коли дитина 2/3 вільного часу знаходиться в справжній трудовій дії, яка полягає в умінні відчувати потреби іншого, відгукнутися на це, то в душі відображається здатність трудитися, і людина вже на все життя має постійний потяг до праці. Тому в цьому віці дітей потрібно спонукати до праці, причому до такої праці, яка пов'язана безпосередньо з результатом. Там же, де діти в цей період в неробстві, тобто в безтурботній радості, в перегляданні телевізійних передач і інших розвагах, у тому числі в роботі за здібностями, а не за потребою, в підлітковому віці, і в дорослому житті будуть вести пошуки легкого життя, повного розваг. Тому нинішні «телевізійні діти» в підлітковому віці із задоволенням годинами активно слухають магнітофонні записи і через силу відгукуються на потребу.

З семи до десяти років починається період навчальної діяльності. Цей період можна назвати навчальним періодом. Недаремно в цей час вчитель, який навчає дітей, стає найбільш авторитетною людиною. Є ще одна характерна особливість: діти, які з радістю пройшли навчання в початковій школі, все життя будуть здатні вчитися. Навіть в віці 70 років такі люди можуть взяти в руки підручник, щоб дізнатись щось нове. Якщо ж станеться так, що дитина в першому класі втратила інтерес до навчання, то вже в 8-му класі вона вчитись не буде. Якщо в 2-му, то в 9-му класі дитина відставатиме в навчанні, і зовсім відмовиться вчитись. Якщо в 3-му класі втратить інтерес до навчання, то відповідно в 10-му дитина перестане вчитись. Отже, на вчителів початкової школи лежить велика відповідальність, вони, крім професійних якостей, повинні мати витончене почуття моральності і мудрості. Зазвичай ці якості притаманні людям зрілого віку. Можливо, недаремно у багатьох народів, дітей молодшого віку навчали поважні і мудрі старці, а вже потім – зрілі воїни.

В шостий період цього кола з 10 до 12 років, відбувається активізація всіх здібностей. У дітей активізуються організаторські, технічні, ораторські, музичні, хореографічні та інші здібності. Нерідко діти хапаються за декілька справ одночасно. Це нормальне явище, тому що здібності пробуджуються – дитина хоче все спробувати. Цей період умовно можна назвати періодом трудових дій, а саме – засвоєння етапів трудової дії (початок, середина і завершення трудової дії) і відображення або помилкової, або істинної трудової дії. Побудова помилкової трудової дії складається з мрій і планів, власне трудової дії, успіху. Справжня трудова дія полягає в умінні відчувати потреби іншого, відгукнутися на це у радості й подяці тому, хто працював.

Тож не дивно, що в 5-7 класах діти не бажають вчитись, тому що це не властиво їхній природі. У результаті між дорослими і дітьми починаються непорозуміння, конфлікти. Особливістю цього віку також є те, що авторитет дорослих падає до нуля, а авторитет однолітків стає дуже вагомим.

Отже, ми розглянули перший підцикл становлення дитини (до 12 років), коли її душевний зір відкритий і відбиває стан дорослих, які щось роблять при дітях. У наступний другий підцикл, з 12 до 24 років, роки самостійної дії, усе, що запам'яталося, виявлятиметься чіткіше у зворотній послідовності. Дитина на власному досвіді перевіряє і стверджується в тому, що запам'ятала. Запам'ятовує дитина, насамперед, те, що бачить у своїй родині. Якщо в родині батьки поважають один одного, якщо панує атмосфера турботи, любові і взаєморозуміння, то й діти відчують інших людей, їхні потреби. Якщо цього немає, якщо батьки самостверджуються один перед одним, то діти це запам'ятовують, а потім виявляють власні бажання та примхи, самостверджуються, порушуючи загальноприйняті норми поведінки.

Підготувала Світлана Левчук
методист-психолог Сквирського РМК